

Píše Mirek Němec

(E*forum, 29. 07. 2020)

Začněme hádankou: co spojuje Duchcov, Lehnici, Slezskou Boleslav, Českou Skalici nebo Hainichen? Chceme-li nalézt odpověď, můžeme si prohlédnout stránky těchto obcí na wikipedii anebo si zalistovat v **drážďanské dizertaci Evy Sturm**. Na wikipedii bychom zjistili, že se ve všech zmíněných městech nacházejí památníky, pamětní desky a muzea spisovatelů a spisovatelek, a to v rodných domech či v domech, v nichž tyto osobnosti bydlely. Autorka právě na tuto skutečnost upozorňuje a je toho názoru, že se na těchto místech skrývá literární a literárněhistorické poznání, které si zaslouží být odkryto pomocí turistického projektu spojujícího tři středoevropské regiony (274n.). K realizaci takového projektu se pokouší ve své knize podat návod.

Není pochyb, že její záměr propojit akademickou oblast literární vědy s praxí všedního dne může být přínosný. Musíme si ovšem položit otázku, je-li koncept literárního turistického putování třemi historickými zeměmi (Čechy, Sasko, Slezsko), jenž tato drážďanská germanistka představuje, nosný, tedy má-li vůbec smysl. Autorka publikace zmiňuje dva jiné literárně turistické projekty: *Německou pohádkovou cestu (Deutsche Märchenstraße)* a *Rýnskou cestu světem legend (Rheinischer Sagenweg)*. Oba projekty se vztahují k jednomu tematickému bodu: jsou v nich navzájem propojena místa související v prvním případě s pohádkami bratří Grimmů a v druhém případě se světem pověstí středního Porýní. Podobný most, který by spojil komplexní literární krajiny třech výše zmíněných regionů, ovšem tato práce nenabízí. Tím autorčin vědecký počín i její turistický koncept postrádají vlastní podstatu: úběžník, který by vědu s praxí přesvědčivě propojil a čtenáře a turistu bažícího po vzdělání nadchnul.

Pojem „místa paměti“ stojící v titulu knihy tento zásadní nedostatek nemůže napravit. Navíc se zdá, jako by se autorka od konceptu „míst paměti“ Pierra Nory, který je v poslední době více než populární, chtěla emancipovat. To je určitě škoda, také proto, že autorka - a to je nutné zdůraznit - pracuje se starší sekundární literaturou, která vyšla ještě před boomem publikací o paměti a vzpomínání v kulturních studiích 90. let 20. století. Jistě by bylo velmi zajímavé teorie obsažené v této literatuře kriticky poměřit s aktuálními standardními díly, k tomu ovšem autorka nepřistoupila. Nepoložila si ani důležitou tematickou otázku, existují-li vůbec společná literární místa paměti v těchto třech zmíněných, spolu sousedících, avšak velmi komplexních literárních krajinách, a jak tato místa případně utvářejí a ovlivňují kolektivní identitu v trojúhelníku těchto regionů.

Místo literárně definovanými „místy paměti“, která sloužila a slouží jako body krystalizace kolektivní identity, se autorka zabývá „pevnými objektivacemi“ (s. 32).

„Místa paměti“, která si vybírá, jsou památná místa rozličného charakteru. I když autorka během svého hutného výkladu jejich symbolickou funkci zcela neztrácí z očí, zůstává tento aspekt více méně mimo její pozornost. Současně jsou jí vybrané příklady spíše neoriginální. Na dvou výstižných příkladech konkurenčního vzpomínání to lze ilustrovat. Na jedné straně je to příklad upomínání na Walthera von der Vogelweide v Duchcově/Dux (s. 75–79). Podobně jako Bolzano/Bozen bylo i toto město stylizováno německými národnostními silami kolem roku 1900 do podoby rodiště zmíněného minnesängra. To je ovšem díky velmi populární knize Zdeňka Hojdy a Jiřího Pokorného z roku 1996 známou skutečností (srov. Hojda/Pokorný: *Pomníky a zapomínky*, Praha, 1996, s. 134–149). Je velmi mrzuté, že autorka parafrázuje známou kauzu kolem litoměřického spisovatele Josefa Hilschera, jenž byl už v máchovském jubilejním roce 1936 v jednom z textů českého germanisty Arnošta Krause nazván „Antimáchou“, pomocí německojazyčného článku jednoho bývalého litoměřického archiváře (s. 239n.). (Tato studie vyšla nedávno v antologii Václava Petrboka (ed.): *Arnošt Vilém Kraus [1859–1943] a počátky české germanobohemistiky*, Praha 2015, s. 184–205.) Jazyková bariéra drážďanské germanistce zřejmě znemožňuje zahrnout do svého výzkumu původní českojazyčnou a polskojazyčnou vědeckou literaturu a relevantní prameny. Proto se např. nedozví, že existuje Máchovo jezero, dokonce máchovský kraj a v něm i Naučná Máchova stezka. Již existující fakta a informace stačilo do projektu přitom pouze zahrnout.

Stačilo by přeci podrobně se věnovat jednomu literárnímu fenoménu. Bylo by logické, kdyby se německá germanistka např. důkladně zabývala německými symbolickými místy paměti vztahujícími se k výmarské klasice, a to právě ve všech třech regionech. Autorka knihy si ovšem pranic nevšímá schillerovských dubů zdobících ještě dnes mnohé parky, přehlíží početné Goethovy památníky a pamětní desky, které se v oblasti severozápadních Čech dochovaly dodnes. Mnohé německojazyčné studie bohemistů, slavistů, germanistů a germanobohemistů by autorce určitě poskytly velmi mnoho cenných informací. Byla by znala práce Marka Nekuly o Slavínu a podobných projektech českého (ve významu „böhmisch“ i „tschechisch“) panteonu, stejně jako by určitě znala studie Kurta Krolopa o recepci německé klasiky v českých zemích. Proč autorka ignoruje studie Marka Haľuba, který se detailně věnuje německojazyčným slezským autorům? Proč se neinspirovala vědeckým výzkumem vztahů (Beziehungsforschung), jak ho reprezentují např. svazky o kulturním transferu vydané Karolem Sauerlandem nebo knihy, které v rámci projektu *Německo-polská místa paměti* (*Deutsch-polnische Erinnerungsorte*) v letech 2012 až 2018 vydali Hans Henning Hahn a Robert Traba? Recenzovaná publikace je zkrátka hádankou nejen co do výběru tématu, ale i co se týče výběru sekundární literatury.

Nejsilnější stránkou této knihy je velmi hutný popis památečných míst. Zatímco bych u líčení zážitků z návštěv muzeí upřednostnil hlubší analýzu, je v souvislosti s ostatními místy její pracovní styl vhodný. Právě estetická funkce a umělecké ztvárnění památníků, pamětních desek jakož i jejich umístění ve veřejném prostoru byly v dosavadních studiích o vzpomínkové kultuře často upozaděny. Autorčina svévole při výběru objektů se ovšem i v tomto ohledu projevuje negativně. Proč by se např.

literární putování začínající v Duchcově a končící v Litoměřicích mělo vyhnout Teplicím, Třebívlicím a Terezínu a zamlčet tak nespočet literárních míst, která zde lze navštívit? Proč autorka zachází doslova macešsky s literaturou Lužických Srbů, která vykazuje přímo paradigmatický potenciál, aby mohla být sledována ve všech třech vybraných regionech? A tak se stále dokola vrací otázka položená na počátku: Co by vlastně mělo být cílem takového literárně-turistického putování Čechami, Slezskem a Saskem? Co se naučí občan toužící po vzdělání, jenž se s autorkou poslušně vypraví na jí vybraná místa?

K rozčarování nad kritérii výběru míst, památek a nakonec i samotných spisovatelů a spisovatelek, o nichž kniha pojednává, přispívá také její členění. Nejen, že po úvodu a kapitole II nazvané *Literární turismus. Předpoklady literárně-turistické destinace* (*Literaturtourismus. Grundlagen einer literaturtouristischen Destination*) nenásleduje kapitola III; další dvě části - kapitola IV *Literární putování Saskem, Čechami a Slezskem: místa* (*Literaturstraße durch Sachsen, Böhmen und Schlesien: Orte*) a kapitola V s titulem *Literární putování Saskem, Čechami a Slezskem: příběhy* (*Literaturstraße durch Sachsen, Böhmen und Schlesien: Geschichten*) - nevykazují žádný podstatný rozdíl co do tématu zkoumání, metod či způsobu výkladu. Popisné partie nedospívají ke specifickým závěrům, zacházení s významy čtenáře sotva uspokojí a kapitoly nenabízejí originální výsledky (to je zřetelné v závěrečné kapitole VI *Literární putování Saskem, Čechami a Slezskem: Turistický vzor* [*Literaturstraße durch Sachsen, Böhmen und Schlesien: Ein touristisches Leitbild*]) - vše odpovídá stylu turistického průvodce. Tento dojem umocňuje množství barevných fotografií, ve většině ovšem velmi povedených a hodnotných.

Tuto dizertační práci nelze kvůli zjištěným nedostatkům považovat za originální vědecký příspěvek k tématu, svévole při výběru jednotlivých tematizovaných objektů neodpovídá dokonce ani stylu tištěného turistického průvodce. Nad tímto přeshraničním projektem a z něj vzešlou výpravnou publikací (jež byla při pohledu na barevné fotografie a cestovní dokumentaci jistě velmi nákladná), financovanou z prostředků ESF, Svobodného státu Sasko a *Akademie pro promované členy Technické univerzity Drážďany* (*Graduiertenakademie der TU Dresden*) lze proto pouze pokrčit rameny. Jejich smysl zůstává nejasný.

Přeložil Lukáš Motyčka

Eva Sturm: *Orte der Erinnerung. Eine Literaturstraße durch Sachsen, Böhmen und Schlesien*. Dresden: Thelem, 2019, 350 s.

www.ipsl.cz